

Т. М. Гульчук, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ТЕКСТОТВОРЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НАУКОВЕ ПОНЯТТЯ

Гульчук Т. М.

Текстотворча компетентність як наукове поняття

У статті уточнюється поняття «текстотворча компетентність курсантів морського коледжу» на основі аналізу наукової літератури з лінгводидактики.

Текстотворча компетентність є провідним індикатором сформованості професійної компетентності особистості, а її складники корелюються з вимогами професіограми до представників певного фаху. Ураховуючи, що майбутня професійна діяльність випускників морського коледжу пов'язана з необхідністю спілкування з представниками різних держав, носіями різних мов, важливим складником текстотворчої компетентності автор вважає вміння ефективного й толерантного міжкультурного спілкування. Як свідчить аналіз спеціальної літератури, професійна діяльність майбутніх моряків потребує вміння обрати потрібний комунікативний код, що забезпечує адекватне сприймання й відповідну передачу інформації, оскільки помилки в цих ситуаціях неприпустимі.

Текстотворча компетентність майбутніх моряків містить комплекс умінь, пов'язаних з різними видами мовленнєвої діяльності, здійсненням міжкультурної комунікації.

Ключові слова: текстотворча компетентність, міжкультурне спілкування, професійна діяльність.

Гульчук Т. М.

Текстотворческая компетентность как научное понятие

В статье уточняется понятие «текстотворческая компетентность курсантов морского колледжа» на основе анализа научной литературы по лингводидактике.

Текстотворческая компетентность является ведущим индикатором сформированности профессиональной компетентности личности, а ее составляющие коррелируются с требованиями профессиограммы к представителям определенной профессии. Учитывая, что будущая профессиональная деятельность выпускников морского колледжа связана с необходимостью общения с представителями разных государств, носителями разных языков, важной составляющей текстотворческой компетентности автор считает умение эффективного и толерантного межкультурного общения. Как

показывает анализ специальной литературы, профессиональная деятельность будущих моряков требует умения выбрать нужный коммуникативный код, обеспечивающий адекватное восприятие и соответствующую передачу информации, поскольку ошибки в этих ситуациях недопустимы.

Текстотворческая компетентность будущих моряков содержит комплекс умений, связанных с различными видами речевой деятельности, осуществлением межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: текстотворчий компетентность, межкультурное общение, профессиональная деятельность.

Зміни в сучасному суспільстві потребують адекватних змін і в системі освіти, зокрема надання пріоритету компетентнісному підходу, системне впровадження якого допомагає розв'язати завдання, пов'язані з поетапним формуванням важливих особистісних якостей, суб'єктивного досвіду учня; практичну зорієнтованість змісту навчання.

Провідними ознаками компетентнісного підходу науковці (З. Бакум, Н. Бібік, А. Богуш, Н. Голуб, О. Горошкіна, О. Ісаєва, О. Копусь, Л. Мамчур, Н. Перхайло, О. Семенов та ін.) вважають такі: загальносоціальне і особистісне значення сформованих знань, умінь, навичок, якостей і способів продуктивної діяльності; формування компетенцій як сукупності змістових орієнтацій, що базуються на досягненні національної та загальнолюдської культури; створення ситуацій для комплексної перевірки вмінь практичного застосування знань і набуття ціннісного життєвого досвіду; інтегративна характеристика виявлення особистості, пов'язана з її здатністю вдосконалювати знання, уміння і способи діяльності; концентрація на кінцевих результатах навчання, що перевіряються у виробничих умовах; уміння розв'язувати практичні завдання; конкурентоспроможність у професійній сфері.

Погоджуємося з думкою Н. Голуб: «виділення у складі ключових компетентностей комунікативної підкреслює важливість освітнього завдання сучасної школи – навчити учнів ефективного спілкування, яке не обмежується формулюванням окремих речень чи фраз, а передбачає обмін певним досвідом, інформацією, емоціями, почуттями й переживаннями, закладеними в текст.

Отже, якість спілкування прямо залежить від володіння прийомами текстотворення» [4].

Таким чином, у структурі комунікативної компетентності провідне місце належить текстотворчій – здатності до первинної та вторинної комунікативної діяльності, – що формується передовсім у процесі роботи з різнотипними текстами [8, с. 8].

Проблема формування текстотворчих умінь і навичок учнів і студентів не нова в сучасній лінгводидактиці. Зокрема, у дослідженнях Н. Голуб, О. Горошкіної, Л. Мамчур, М. Пентилюк та ін. наголошено, що текст є джерелом інформації, продуктом, засобом і об'єктом діяльності. Особливості методики формування текстотворчих умінь і навичок учнів розкрито в наукових працях Н. Бондаренко, Л. Варзацької, В. Мельничайка, Т. Ладиженської, Г. Шелехової та ін. Організації текстотворчої діяльності учнів і студентів присвячено наукові публікації Т. Горохової, Т. Грубої, О. Караман, Л. Овсієнко та ін.

Крім того, науковці не залишили поза увагою і формування текстотворчої компетентності учнів і студентів. Зокрема, Н. Перхайло дослідила особливості формування текстотворчої компетентності учнів профільної школи. У дисертації Л. Кратасюк теоретично обґрунтовано, створено й експериментально перевірено методику формування в учнів 5-6 класів умінь створювати тексти різних типів за допомогою інтерактивних методів, прийомів і форм навчання, проаналізовано основні категорії лінгвістики тексту, з'ясовано поняття «текстотворча діяльність», «текстотворча компетентність», «текстотворчі вміння». О. Глазова в дисертаційній праці подає науково обґрунтовану та експериментально перевірену методику навчання п'ятикласників будувати тексти, яка, будучи зорієнтована на всі фази мовленнєвого акту, сприяє реалізації принципів перспективності та наступності у формуванні текстотворчих умінь. Водночас аналіз наукових студій переконує, що всебічного дослідження потребує проблема формування текстотворчої компетентності курсантів морського коледжу, оскільки «викладання мовного

курсу треба базувати на текстах із фаху студентів і різних типах завдань до них, адже саме текст є необхідним матеріалом, що сприяє інтенсифікації навчального процесу; надає великого значення розвитку усного мовлення студентів на побутовій і професійній основі» [10, с. 9].

Мета статті полягає в уточненні поняття «текстотворча компетентність курсантів морського коледжу» на основі аналізу наукової літератури з лінгводидактики.

У наукових дослідженнях поняття «текстотворча компетентність» тлумачать по-різному, зокрема пов'язують його з текстотворчою діяльністю – організованою вчителем чи самоорганізованою планомірною роботою, спрямованою на продукування текстів різних типів, стилів і жанрів [4].

М. Бондаренко розглядає текстотворчу компетентність як комплекс умінь усвідомлювати тему висловлювання і будувати його відповідно до окресленої теми; визначати основну думку майбутнього тексту та будувати власне висловлювання з урахуванням певного задуму і комунікативної стратегії; збирати й систематизувати матеріал для побудови власного тексту; планувати зміст висловлювання, надавати йому певного стилістичного забарвлення; правильно і свідомо добирати необхідні мовні засоби для оформлення висловлювання відповідно до ситуації спілкування; знаходити і виправляти недоліки та помилки в змісті, побудові й мовному оформленні власних висловлювань; оцінювати побудований текст з погляду його змісту, форми, задуму і мовного оформлення [2].

На думку Н. Перхайло, текстотворча компетентність становить «інтегровану характеристику особистості, яка поєднує в собі її готовність до створення зв'язних висловлювань різних типів і стилів мовлення; володіння текстотворчими знаннями та вміннями, суб'єктивний досвід текстотворення у різних стандартних і нестандартних ситуаціях; здатність оцінювати та відповідати за власну текстотворчу діяльність. Сформованість текстотворчої компетентності старшокласників забезпечить їм ефективне текстове

спілкування у різних сферах життя, успіх навчальної і професійної діяльності» [12, с. 101].

Ретроспективний аналіз наукової літератури засвідчив, що дослідники (О. Копусь, О. Кучерук, Г. Лещенко та ін.) послуговуються терміном «текстова компетентність». Так, О. Кучерук, визначаючи цілі створення й використання системи методів навчання української мови в основній школі, зауважує, що «мовленнєва текстова компетентність – здатність володіти знаннями базових мовленнєвих понять; уміння в розумінні, інтерпретуванні, оцінюванні сприйнятого на слух, прочитаного тексту, розрізнення основної, другорядної інформації; здатність до асоціативної мовленнєво-мисленнєвої діяльності; здатність планувати майбутній текст; здатність до мовленнєвої творчості; вміння використовувати мовні засоби (усно, письмово) залежно від типу, стилю мовлення; здатність до контролю, самоконтролю результатів мовленнєвої діяльності» [9].

О. Копусь вважає, що з-поміж власне фахових компетентностей (лінгвістичної, літературознавчої, методичної) учителя-філолога чільне місце посідає текстова компетентність, що виявляється в практичній діяльності студентів з оволодіння методами і прийомами інтерпретації тексту, зокрема й концептуальним аналізом художнього твору. Дослідниця зауважує, що текстова компетентність – це найвищий щабель філологічного осягнення текстового концепту, коли виявляється інтегративне мислення філолога в єдності й інтеграції лінгвістичної, літературознавчої і методичної компетентностей [7]. Суголосною є думка М. Вітошко: «Текстова компетенція – це філологічне осмислення художнього тексту, де виявляється інтегроване мислення філолога в єдності лінгвістичної і літературознавчої компетенцій» [3, с. 140].

О. Божко в наукових студіях, присвячених проблемі формування текстотвірних умінь і навичок учнів, послуговується поняттям «текстотвірна компетентність» і визначає його як виявлення здатності й готовності учня до здійснення текстотвірної діяльності, до використання на практиці текстознавчих і мовних знань і відповідних умінь, навичок. На її думку,

текстотвірна компетентність, по-перше, є основним складником мовленнєвої компетентності; по-друге, ґрунтується на вміннях і навичках здійснювати всі види текстотвірної діяльності. Отже, текстотвірна компетентність – це сформована особистісна якість як результат досвіду реалізації набутих теоретичних знань, а також умінь, навичок текстосприймання й текстотворення, що забезпечують успішність текстотвірної діяльності, і виявлення позитивного ставлення до її процесу та результату [1].

Нам імпонує думка Н. Перхайло, яка тлумачить поняття «текстотворча компетентність» у такий спосіб:

1) *готовність* особистості до прояву текстотворчої компетентності (ціннісно-сміслові характеристики – особистісно-мотиваційний аспект);

2) *знання* змісту текстотворчої компетентності (тобто когнітивний аспект), за допомогою яких реалізуються комунікативні, професійні, риторичні функції;

3) *уміння*, що надають змогу реалізувати праксеологічну, рефлексивну функції;

4) *досвід* прояву текстотворчої компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (тобто діяльнісний аспект);

5) *емоційно-вольова регуляція* процесу і результату прояву текстотворчої компетентності (рефлексивно-оцінний аспект);

6) *індивідуально-психологічні особливості* мовця (особистісний аспект) [11].

Сукупність цих складників є показником наявності в учнів низки індивідуальних якостей.

Неоднозначним є погляд науковців і на структуру текстотворчої компетентності. Узагальнимо думки:

- метатекстова мікрокомпетенція, що містить загальні знання про текст як засіб комунікації, створений для певних цілей та адресатів; усвідомлення текстотворення як умотивованої, цілеспрямованої та культурологічно зумовленої діяльності; усвідомлення важливості фонових

знань для інтерпретації та створення текстів; базові знання про жанри текстів та їх ознаки; текстотипологічна мікрокомпетенція – знання про специфіку текстотворення, вміння аналізувати культурні та комунікативні особливості висловлювань, вміння віднайти функційні текстові маркери в повідомленнях різних жанрів, вміння порівнювати тексти; текстопродуктивна мікрокомпетенція – це вміння будувати та редагувати тексти [6];

- трирівневе утворення, що складається з інвективної, диспозитивної та елокутивної субкомпетенцій, що відображають етапи текстопородження [5].

Перспективною вважаємо думку, що текстотворча компетентність містить текстотворчі знання, вміння, навички, досвід текстотворення, ціннісні ставлення та особистісні якості, готовність (здатність) створювати зв'язні висловлювання різних типів (Л. Перхайло); формування її відбувається в три етапи, пов'язані з текстотворчою діяльністю, зокрема: передтекстовий – виявлення особливостей побудови текстів під час сприймання, розуміння, інтерпретації висловлювання; власне текстовий – застосування мовних засобів відповідно до комунікативної мети в процесі породження мовлення; післятекстовий – удосконалення висловлювання (Л. Кратасюк).

Наслідком сформованості текстотворчої компетентності є сформованість текстотворчих умінь і навичок, зокрема *узагальнених текстотворчих умінь* (інформаційно-змістових, структурно-композиційних, граматико-стилістичних, редагування), спільних для всіх видів текстотворчої діяльності, і *спеціальних умінь*, що стосуються побудови конкретних типів текстів – розповіді, опису, роздуму. Спеціальні вміння текстотворення на рівні сприйняття, розуміння, відтворення, побудови й удосконалення текстів різних типів, стилів і жанрів формуються під час самостійної когнітивної й креативної текстотворчої діяльності, активізацію якої забезпечує особистісно зорієнтоване навчання [8, с. 8].

Аналіз визначень поняття «текстотворча компетентність» підтвердив неоднозначність його трактувань, відмінність у визначенні структурних компонентів, проте переконав, що його пов'язують здебільшого з

комунікативною компетентністю, котра є складником професійної компетентності майбутнього фахівця.

Текстотворча компетентність є провідним індикатором сформованості професійної компетентності особистості, а її складники корелюються з вимогами професіограми до представників певного фаху. Ураховуючи, що майбутня професійна діяльність випускників морського коледжу пов'язана з необхідністю спілкування з представниками різних держав, носіями різних мов, важливим складником текстотворчої компетентності вважаємо вміння ефективного й толерантного міжкультурного спілкування. Як свідчить аналіз спеціальної літератури, професійна діяльність майбутніх моряків потребує вміння обрати потрібний комунікативний код, що забезпечує адекватне сприймання й відповідну передачу інформації, оскільки помилки в цих ситуаціях неприпустимі.

Отже, текстотворча компетентність майбутніх моряків містить комплекс умінь, пов'язаних з різними видами мовленнєвої діяльності, здійсненням міжкультурної комунікації.

Перспективним для наших наукових студій вважаємо дослідження шляхів формування текстотворчої компетентності курсантів морських коледжів.

Література

1. **Божко О. П.** Текстотвірні вміння й навички як основа формування текстотвірної компетентності учнів [Електронний ресурс] / О. П. Божко. – Режим доступу: http://imidg.ucoz.ua/elgurnal/vyp21/4/bozhko_tezi-zaporizhzhja.pdf
2. **Бондаренко М.** Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності учнів на уроках світової літератури / М. Бондаренко // Всесвітня література у сучасній школі. – 2012. – № 4 (375). – С. 12–14.
3. **Витошко М.** Комплексный анализ художественного текста как способ формирования текстовой компетенции у студентов филологических специальностей вузов / М. Витошко // Проблемы подготовки современного учителя. – 2011. – № 4(2). – С. 139–143.

4. **Голуб Н. Б.** Особливості текстотворчої діяльності учнів 5-7 класів в умовах компетентнісного навчання української мови / Н. Б. Голуб // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики. – 2013. – Вип. 20. – С. 72–76.

5. **Дымарский М. Я.** Проблемы текстообразования и художественный текст (на материале русской прозы XIX–XX вв.) / М. Я. Дымарский. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 1999. – 284 с.

6. **Кавицька Т. І.** Система вправ для формування текстотворчої компетенції у письмовому перекладі на іноземну мову / Т. І. Кавицька // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Вип. 92. – Серія : Педагогічні науки : Збірник. – Чернігів : ЧДПУ, 2011. – С. 112–125

7. **Копусь О. А.** Роль концептуального аналізу художнього твору у формуванні текстової компетентності майбутніх учителів української мови і літератури / О. А. Копусь // Наука і освіта. – 2015. – № 2. – С. 56–62.

8. **Кратасюк Л. М.** Інтерактивні методи в навчанні учнів 5-6 класів створювати тексти різних типів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Кратасюк Людмила Миколаївна. – К., 2011. – 20 с.

9. **Кучерук О. А.** Цілі створення й використання системи методів навчання української мови в основній школі / О. А. Кучерук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2012. – Вип. 61. – С. 95–101.

10. **Паламар Л. М.** Функціонально-комунікативні основи навчання українській мові у вузі в період національного відродження // Українська мова у вищих навчальних закладах України : тематичний збірник наукових праць / Укл. Л.М. Паламар, І. В. Коропенко. – К. : ІСДО, 1993. – С. 3–11.

11. **Перхайло Н.** Текстотворча компетентність як складова цільової домінанти профільного навчання української мови / Н. Перхайло // Теоретична і дидактична філологія. – 2013. – Вип. 14. – С. 90–100.

12. **Перхайло Н. А.** Текстотворча компетентність у світлі інноваційної освітньої парадигми [Електронний ресурс] / Н. А. Перхайло. – Режим доступу : http://конференция.com.ua/files/image/konf%2011/doklad_11_3_2_25.pdf.

Hulchuk T. M.

Text-Creating Competence as a Scientific Concept

The article refines a concept “text-creating competence for maritime college cadets” on the base of linguodidactics research literature analysis.

Text-creating competence is a leading indicator for well-formedness of person professional competence. Its parts are correlated with the requirements of job profile diagram to the representatives of certain specialty. The author considers effective and tolerant intercultural communication skill as the important component of text-creating competence in view of the fact that future professional activity of maritime college graduates involves communication with the representatives of different countries and different language speakers.

According to special literature analysis, professional activity of future sailors needs a skill to choose the necessary communicative code that guarantees adequate perception and proper transfer of information because mistakes in such situations are unacceptable.

Text-creating competence of future sailors includes a set of skills related to different types of speech activity and performing intercultural communication.

Key words: text-creating competence, intercultural communication, professional activity.

Відомості про автора

Гульчук Тетяна Михайлівна – аспірантка кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Стаття надійшла до редакції 02.12.2015 р.

Прийнято до друку 19.12.2015 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Копусь О. А.